

Justitiedepartementet
Ju.remissvar@regeringskansliet.se
Ju.L2@regeringskansliet.se

Begäran om yttrande över Gode män och förvaltare - en översyn (SOU 2021:36)

Er beteckning: Ju2021/01883

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Västernorrlands län (Länsstyrelsen) har följande synpunkter på utredningens förslag.

- Länsstyrelsen anser inte att det behöver regleras vilken information som lämnas om uppdraget till en ställföreträdare innan denne förordnas som ställföreträdare.
- Länsstyrelsen anser det behöver regleras när ställföreträdare ska få arvode.
- Länsstyrelsen anser inte att ska införas ett krav att kommunerna ska inrätta överförmyndarnämnder.
- Länsstyrelsen avstyrker utredningens förslag att inrätta ett nytt centralt organ utan anser att uppdraget kan läggas på en länsstyrelse.
- Länsstyrelsen anser att Skatteverket bör vara registeransvarig myndighet för det nationella ställföreträdarregistret och att uppgifterna tas in i folkbokföringen.

Länsstyrelsen är generellt positiv till utredningens förslag och lämnar härmed följande kommentarer.

- Länsstyrelsen anser att det behöver utredas om ytterligare sekretessregler gällande uppgifter som lämnas till länsstyrelsen men som inte föranleder någon tillsyn.
- Länsstyrelsen anser att det behöver utredas om det bör införas en sekretessbrytande regel som gör det möjligt för banker att underrätta överförmyndaren vid misstanke om ekonomiska oegentligheter i ställföreträdaruppdraget.
- Länsstyrelsen vill betona att begreppen ekonomiska och personliga angelägenheter bör definieras tydligt.
- Länsstyrelsen anser att det behöver införas starkare krav på att ställföreträdare ska bevara verifikat för att de ska kunna visa att medel använts på ett korrekt sätt.

- Länsstyrelsen vill belysa att det kan finnas motstående intressen mellan huvudmannen och överförmyndaren i beslut om anordnande av god man enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken, även om det inte är tvistigt mellan övriga parter.

7.4.2 Uppgifter i ärenden enligt lagen om framtidsfullmakter

Länsstyrelsen ser positivt på förslaget att införa en sekretessregel för ärenden gällande framtidsfullmakter. Det saknas dock sekretessregler som skyddar huvudmannens uppgifter om denne, eller en anhörig, lämnar in uppgifter till länsstyrelsen och någon tillsyn inte inleds med anledning av det inskickade materialet.

10.6.2 En skyldighet för överförmyndaren att anmäla misstanke om brott till åtal

Utredningen har uttalat sig positivt om en möjlighet att banker, utan hinder av banksekretessen, ska kunna underrätta överförmyndaren vid misstanke om oegentligheter från ställföreträdaren sida gentemot huvudmannen. Dock har man inte haft möjlighet att utreda frågan ytterligare. Banker ser ofta i ett tidigare skede än överförmyndaren vad som händer i ställföreträdarskapet och detta skulle kunna förhindra skada hos den enskilde. Länsstyrelsen anser att frågan skulle behöva utredas ytterligare.

11.4.1 Begreppen ekonomiska och personliga angelägenheter

Länsstyrelsen är positiv till förslagen men vill betona vikten av att begreppen definieras tydligt. Länsstyrelsen ser särskilt ett behov av att definiera det föreslagna begreppet ”personliga angelägenheter tas om hand”. Det nuvarande begreppet ”sörja för person” finns inte tydligt definierat i lag eller förarbeten. Det har i doktrin och praxis etc. utarbetats en samsyn om vad begreppet innefattar, men tydlig styrning i lag eller förarbeten saknas.

11.4.2 Överförmyndaren ska informera ställföreträdaren om vilka uppdrag som uppdraget förväntas omfatta

Länsstyrelsen har synpunkter på förslaget och menar att det inte bör regleras vilken information som lämnas om uppdraget till en ställföreträdare innan denne förordnas.

Överförmyndaren har inte fullständig insyn i huvudmannens situation, särskilt avseende uppgifter om dennes ekonomi och skulder, i samband med att ärendet startar eller ens därefter. En överförmyndare har till exempel inte

rätt att begära in uppgifter från banker i enlighet med 16 kap. 10 a § föräldrabalken (FB) förrän ställföreträderskapet är anordnat.

Detta kan innebära att de uppgifter som lämnas till ställföreträderen blir missvisande och kan därmed resultera i felaktiga förväntningar på uppdraget. Det är dessutom ställföreträdares uppgift att sätta sig in i huvudmannens situation och ekonomi för att kunna avgöra vilka åtgärder som behöver vidtas i det specifika uppdraget. Det måste fortsatt vara tydligt för ställföreträdarna att det är deras ansvar att göra dessa bedömningar och vidta åtgärder i uppdraget, oaktat vilken information de fick om uppdraget innan de förordnades.

Länsstyrelsen upplever att överförmyndarna redan idag i stor uträkning ger information om uppdraget vid kontakt med en blivande ställföreträdare. Den obligatoriska utbildning som utredningen föreslår borde även leda till att ställföreträdare får större insikt i vad de åtar sig och minska behovet av specifik information om uppdrag.

16.5.3 Ökade befogenheter för överförmyndaren

Länsstyrelsen är positiv till utredningens förslag men ser att reglerna skulle behöva kompletteras med ytterligare krav på ställföreträdarna för att få önskad effekt.

Enligt 12 kap. 5 § FB är ställföreträderen skyldig att fortlöpande för räkenskaper över sin förvaltning och göra anteckningar om sina åtgärder i övrigt. Enligt bestämmelsens förarbeten (se 1993/94:251 s. 213 f.) omfattar skyldigheten följande.

- Ställföreträderen ska ha en kassabok som visar inkomster och utgifter samt göra en årlig sammanställning av tillgångar och skulder.
- Om det rör sig om en mer omfattande förvaltning bör vanliga regler om affärsmässig bokföring tillämpas.
- När det gäller mer betydande inkomst- och utgiftsposter bör ställföreträderen vara skyldig att skaffa och bevara verifikat.

Länsstyrelsen anser att det kan vara aktuellt för en ställföreträdare att behöva spara fler verifikationer än vad som nämns i förarbetena för att kunna visa att medel använts på ett korrekt sätt. Därför vore det bra om det i föräldrabalken ställdes tydligare krav på ställföreträdarna i detta avseende. Länsstyrelsen anser att frågan behöver utredas.

18.6.1 Regler om arvode bör i nuläget inte ändras

Länsstyrelsen delar inte utredningens uppfattning om att reglerna inte behöver ändras. Som lagstiftningen är idag kan det uppstå situationer där huvudmannen kan bli skyldig att betala arvode lång tid efter uppdragets genomförande. Det har exempelvis uppstått lägen där en ställföreträdare först uppgett att denne inte önskat något arvode för utfört uppdrag i sin redogörelse men några år senare ändrat sig och ansöker om arvode för flera år. Nuvarande lagstiftning reglerar inte hur en sådan situation ska hanteras och Länsstyrelsen anser därför att det behöver införas en tidsgräns i 12 kap. 16 § FB som reglerar hur lång tid efter ett uppdrags genomförande en ställföreträdare kan erhålla arvode.

20.7.1 Överförmyndarnämnd ska bli den obligatoriska organisationsformen

Länsstyrelsen tillstyrker inte förslaget om att överförmyndarnämnd ska vara den obligatoriska organisationsformen hos kommunerna. Länsstyrelsen delar betänkandets bedömning om att en överförmyndarnämnd oftast inte är lika sårbar som en ensam överförmyndare, men organisationsformen garanterar inte en ökad rättssäkerhet. Rättssäkerheten beror på vilka personer som sitter i en nämnd respektive vem som är överförmyndare samt vilken kompetens dessa besitter.

I nuvarande lagstiftning finns det möjlighet för en ensam överförmyndare respektive överförmyndarnämnd att ingå ett gemensamt tjänstemannakansli med en annan överförmyndare/överförmyndarnämnd. Utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv anser Länsstyrelsen att det är viktigare att rätt kompetens finns att tillgå än att formen på organisationen ska vara på ett speciellt sätt.

22.7.1 Överförmyndaren ska besluta i ärenden om godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB

Länsstyrelsen är positiv till förslagen och bedömer att överförmyndarna har den kompetens som krävs för uppgiften.

Förslagen innebär bland annat att överförmyndaren kan besluta om avslag på en ansökan om anordnande av god man enligt 11 kap. 4 § FB. Länsstyrelsen vill dock lyfta fram att det kan finnas motstående intressen mellan överförmyndare och huvudman samt att det kan finnas incitament att hålla nere antalet godmanskap som överförmyndaren har tillsyn över eller att avslå godmanskap som är svårrekryterade. Trots att överförmyndarens beslut är överklagningsbart kan det finnas risk för en huvudman som inte har förmågan att överklaga och rätten till god man kan komma att urholkas.

23.10.2 Ett centralt organ ska få ett huvudansvar på området

Länsstyrelsen avstyrker förslaget om en ny statlig myndighet och föreslår att de tänkta arbetsuppgifterna för en sådan myndighet i stället hanteras av en ansvarig länsstyrelse.

Länsstyrelsen delar inte utredningens uppfattning om att föreslagna arbetsuppgifter skulle gå stick i stäv med länsstyrelseinstruktionen. Länsstyrelsen fortsätter att vara en självständig myndighet oavsett om det är en ansvarig länsstyrelse eller en ny myndighet som får de nya uppdragen. Utredningen tar upp att en negativ konsekvens med en utpekad ansvarig länsstyrelse är att den kan fatta beslut för de andra länsstyrelsernas räkning. Länsstyrelsen bedömer dock att betydelsen av ett sådant beslutsmandat i aktuella frågor inte ska förstoras upp och en viktig aspekt är att samverkan mellan länsstyrelserna kommer att kvarstå även om en länsstyrelse blir utpekad som ansvarig.

Länsstyrelserna har i andra ärendeslag arbetat med en ansvarig länsstyrelse. Bland annat under pandemin med Länsstyrelsen i Stockholm som samordnade för länsstyrelsernas råd och stöd till kommunerna avseende lagen om tillfälliga smittskyddsåtgärder på serveringsställen och med Länsstyrelsen i Dalarna som samordnare för länsstyrelsernas tillsynsuppdrag enligt covid-19-lagen.

Om en länsstyrelse får uppdragen finns även likheter med länsstyrelsernas arbete med stiftelser. Länsstyrelsen är både registrerings- och tillsynsmyndighet samt ansvarig för registerhållningen. Länsstyrelsen ger även råd och upplysningar till stiftelserna.

Länsstyrelsen vill särskilt framhålla all övrig kompetens som redan finns i myndigheten utöver kompetens inom överförmyndarområdet. Länsstyrelsen har bland annat kompetens inom IT, kommunikation, föreskriftsskrivning och sociala frågor som integration och rättighetsfrågor. Länsstyrelsen har även flera uppdrag som innebär att vara ett forum för samverkan mellan olika externa aktörer.

Med den befintliga kompetensen inom myndigheten, bedömer länsstyrelsen att startsträckan för att komma igång med föreslagna uppdrag skulle vara betydligt kortare och mindre kostsam för en länsstyrelse än att starta upp en helt ny myndighet. Ytterligare en fördel med en ansvarig länsstyrelse är också att länsstyrelsen har en långsiktig roll och ett befintligt ansvar inom överförmyndarområdet. Länsstyrelsen ser inte ett långsiktigt behov att skapa en helt ny myndighet för att arbeta med de tänka arbetsuppgifterna.

25.7.6 Registeransvarig myndighet

Utredningen föreslår att en ny statlig myndighet ska föra det nationella ställföreträdarregistret och ansvara för personuppgifterna. Länsstyrelsen anser istället att Skatteverket ska vara registeransvarig myndighet och att registeruppgifterna ska tas in i folkbokföringen. Skatteverket har goda möjligheter att administrera ett sådant register och det finns idag befintliga digitala tjänster som kan tillhandahålla informationen till myndigheter, banker etc. Information såsom att en person har ett ställföreträderskap har också ett naturligt samband med de uppgifter som redan idag finns i folkbokföringen. Till exempel registrerar Skatteverket redan idag uppgifter om vem som är vårdnadshavare för barn.

Om Skatteverket skulle få uppgiften torde det gå fortare att få registret på plats. Det skulle möjliggöra en snabbare utveckling av digitala tjänster på överförmyndarområdet och minska det digitala utanförskapet för huvudmän och ställföreträdare som utredningen beskriver.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av länsråd Daniel Gustafsson med handläggare Nina Skyttberg som föredragande.